

Mediterrán és Balkán Fórum

KELET-MEDITERRÁN ÉS BALKÁN TANULMÁNYOK KÖZPONTJA

I. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

Köszöntő

2007. november 7.

KEDVES OLVASÓ!

A PTE Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja (KMBTK) által útjára indított Mediterrán és Balkán Fórum a Balkán, a Kelet-Mediterráneum és a Közel-Kelet térségét érintő kutatások eredményeit közli. Az elektronikus formával célunk az, hogy a témában érdekelteket és érdeklődőket gyorsabban tájékoztassuk a friss háttérelmzésekkel.

A Mediterráneum és Balkán rovatokban tudományos elemzések közlésére vállalkozunk, a Mozaik címszó alatt ismeretterjesztő, kulturális jellegű írásoknak adunk helyet.

A Mediterrán és Balkán Fórum lehetőséget biztosít minden tudományos igényességgel elkészített, a térséget érintő munka közlésére. A tanulmányok magyar, ill. angol nyelvűek lehetnek, terjedelmük a 20 000 karaktert (képekkel, térképekkel, ábrákkal) nem haladhatja meg. A szakmai folyóirat csak a szerkesztőbizottság által lektorált írásokat jelenteti meg.

Feliratkozás a Mediterrán és Balkán Fórumra

Amennyiben Ön szeretne feliratkozni hírlevelünkre a vatoma@gamma.ttk.pte.hu e-mail címen megadhatja annak a postafióknak a címét, ahová a hírlevelet kapni szeretné

Tartalom:

Köszöntő.....	1
Albánia, mint Olaszország geopolitikai prioritása a Balkánon.....	2
A koszovói etnikai konfliktus gyökerei és a tartomány státuszrendezési folyamatának perspektívái	7
Grófnóból királyné: albán tündérmese és realitás a korabeli magyar sajtó tükrében.....	18
Hírek.....	28
Képzésajánló.....	29
Konferenciák.....	30
3. MOVEAST Filmfesztivál.....	31

Főszerkesztő:

Dr. M. Császár Zsuzsa

Főszerkesztő-helyettes:

Kitanics Máté

Szerkesztőség:

7624 Pécs

Ifjúság útja 6.

Telefon: 72/501-531

Fax: 72/501-531

Web: <http://balkancenter.ttk.pte.hu/>

ISSN 1788-8026

Szerkesztőbizottság tagjai:

Dr. Pap Norbert (elnök)

Dr. Hajdú Zoltán

Dr. N. Rózsa Erzsébet

Dr. Hóvári János

Dr. Gáblí Cecília

Reményi Péter

Lapszerkesztő:

Vati Tamás

Felelős kiadó:

Dr. Pap Norbert

Albánia, mint Olaszország geopolitikai prioritása a Balkánon

Bagó György¹ – Hanák Béla²

Az Itáliai-félsziget és Albánia kapcsolata hosszú évszázadokra nyúlik vissza. E rövid tanulmány azonban nem kívánja elemezni a kapcsolat történetének egészét, hanem annak kizárólag legújabb szeletét, nevezetesen Olaszország és Albánia viszonyának alakulását vázolja fel az albániai szocialista rezsim bukásának időszakától kezdődően.

Egy ország földrajzi elhelyezkedése, környezete definiálja mindazokat a biztonsági kihívásokat, amelyekkel szembe kell néznie, és meghatározza azt a stratégiát, amellyel aktívan és passzívan képes az érdekeinek megfelelően formálni az adott régiót. Olaszország szempontjából értelemszerűen az Európai Unió az egyik stratégiai térség, ahol feladata, hogy az ország érdekeit minél hatékonyabban képviselje, ugyanakkor egyértelmű, hogy itt főszerepre nem törhet. A Maghreb-térség szintén fontos területe az olasz geopolitikának, ám ezen a területen is komoly versenyhelyzetben van a nála jóval potensebb országokkal (Franciaország, Spanyolország).

A legkomolyabb biztonsági kihívás Itália számára a Balkán térségéből érkezik, a menekültek áradatával, és a szervezett bűnözés erősödésével. Ráadásul ez az a terület, ahol Olaszország hagyományosan középhatalmi státuszban képes megjelenni, és amellyel kapcsolatban az olasz véleményre a nemzetközi fórumokon is igényt tartanak. Az olasz külpolitika tisztában van azzal, hogy a stabilizálódó Balkán gazdasági szempontból is komoly háttérként jelenthet Olaszország számára, és egyszersmind az EU-ban is jelentősen növeli az ország súlyát, ha egy régió „vezető hatalmaként” és mentoraként képes fellépni.³ Mindezen célok megvalósítása érdekében, véleményünk szerint földrajzi és történelmi okokból is Albánia jelentheti az olasz hídfőállást a Balkánon.

1. Az olasz-albán együttműködés

A 90-es évek elejéig Albánia elfeledett államnak tűnt, olyan országnak, amely nagyon közel fekszik ugyan Olaszországhoz, de senki sem tud róla semmit. Az úgynevezett „szocialista” rezsim összeomlása, amely Európa egyik legelnyomóbb rendszere volt, rendkívüli megrázkódtatásokkal járt. A gazdaság teljes működésképtelensége, a volt közösségi tulajdont illetően a szabadraülés beindulása, az iskolák, kórházak kifosztása, az elektromos áram, illetve a telefonvonalak ellopása és az erdők kiirtása jellemezték a „demokrácia első éveit, ezek veszélyeztették az albán nép pusztát létét. Ismail Kaderé, a leghíresebb albán kortárs író így írt ezekről az időkről: „A nép, mindazzal együtt, amitől egy nép lett, a végét járja.”

Ebben a helyzetben az olasz Fejlesztési Együttműködés – amelybe azonnal bekapcsolódott számos magánintézmény és önkéntes – vállalta fel, hogy megakadályozza

¹ Balkán tanulmányok posztgraduális képzés, II. évfolyam.

² Balkán tanulmányok posztgraduális képzés, II. évfolyam.

³ Hanák Béla: Olaszország biztonságpolitikája (2001, ZMNE szakdolgozat)

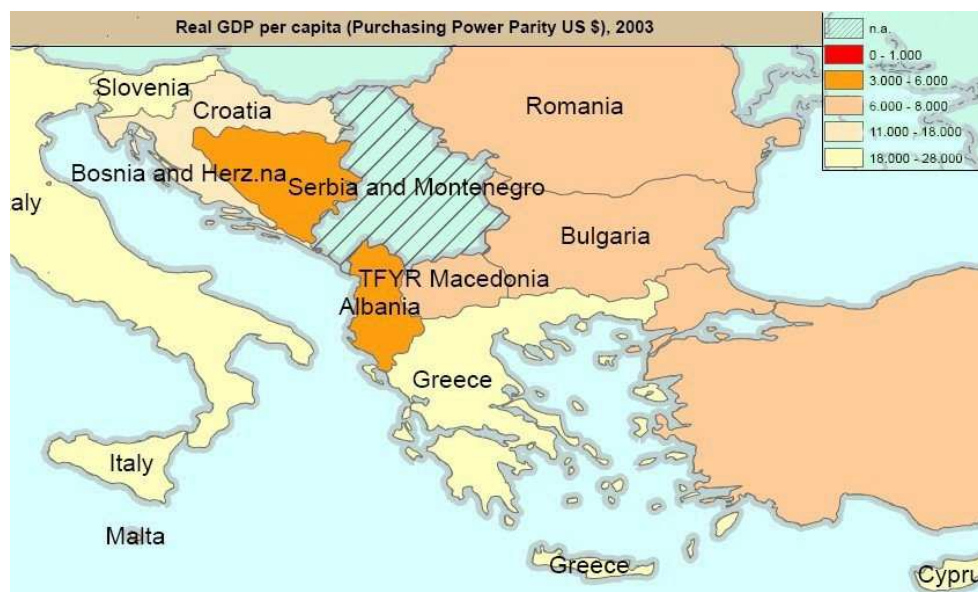
a gazdasági és társadalmi összeomlást. Az Együttműködés első fontos lépéseit a „Pellicano” és az „Alba” műveletek jelentették, amelyek megteremtették a lehetőségét és alapját az Albánia gazdasági és társadalmi fejlődését célzó együttműködésnek. A „Pellicano” művelet összehangolt segítséget nyújtott Albániának az élelmiszerellátási gondok megoldásában és az egészségügyi ellátás területén.⁴ Albániában az állampolgárok és a különböző kormányok, függetlenül a világnézetüktől, máig hálásak az olasz segítségnyújtásért. A riadói időszak elmúltával az olasz Együttműködés az első Vegyes Bizottság útján igyekezett támogatást nyújtani a strukturális reformokhoz és a gazdaság megszilárdításához. Az 1996-1998 közötti időszak a piramisjáték összeomlása következtében ismét a totális gazdasági és társadalmi káosz jegyében telt, és az olasz Együttműködésnek is újból az alapoknál kellett kezdenie, ugyanis az intézmények és a lakosság közvetlen támogatása vált szükségessé. A 90-es évek elején, a tervgazdálkodásról a szabadpiacra való áttérés kezdeti fázisában kialakult összeomlást követően, 1992 és 1996 között Albánia a gazdasági fejlődési mutatói és volumene alapján kiérdemelte a Nemzetközi Valutaalap „első osztályú” minősítését. A GDP évente 8-9%-kal nőtt, miközben az infláció a volt szocialista blokk országai közül a legalacsonyabb szinten stabilizálódott. A kiváló mutatók mögött a termelés folyamatos bővülése és az infláció kézben tartása állt.

A piramisjáték összeomlása (2 milliárd dollár veszteség a lakosság körében) következtében ismét anarchiába süllyedt országból kiáramló menekültek azonban igencsak megrontották az olasz közvélemény beállítódását az albán kérdéssel kapcsolatban, amely kezdett csupán a menekültproblémára szorítkozni. Az illegális bevándorlás jelensége együtt járt az emberi tragédiák sokaságával. Elég, ha csak az 1991-es esetre emlékszünk, amikor is 20 000 albán menekültet zártak be és tartottak embertelen körülmények között Bari stadionjában, ahonnan azután erőszakkal toloncolták vissza őket hazájukba. Az olasz média hisztériakeltése nem kevéssé járult hozzá az albánokról kialakult erőszakos és bűnöző sztereotípiá általánossá válásához, rendkívül megnehezítve az albán bevándorlók integrálódását.

A hála érzése, amelyet az albánok az olasz segítségnyújtásért táplálnak, sokszor haraggal keveredik. Ez utóbbi kiváltó oka az erős diszkrimináció, amellyel gyakran találják szembe magukat az olasz tévéműsorokban, azokban a műsorokban, amelyek a szocialista rezsim időszakában egyetlen lehetőségként az Olaszországba való kivándorlást hirdették az albánok számára.

Habár az utóbbi időben több kedvező változást is tapasztalhatunk, az országnak még van pótolni valója. Albánia ugyanis továbbra is szegény ország, ahol az egy főre eső nemzeti jövedelem rendkívül alacsony, és ahol a gazdaságban továbbra is nagy szerepet játszanak a külföldön élők hazautalásai. Sok függhet az európai közösségi rendszerekbe történő integrálódástól, de az albánoknak erre valószínűleg még jó néhány évet kell várniuk.

⁴ Barbara Minisci (2006): La cooperazione Italia-Albania, cos'è cambiato?

1. ábra: A GDP alakulása a térségben 2003-ban (Forrás: Human Development Report)

2. A 8. Korridor és az IPA (Instrument for Pre-Accession)

Az EU bővítési politikája szükségszerűen a keleti országokkal való szorosabb integrációt jelöli meg első lépésként. A szorosabb integráció szinterei elsősorban az infrastrukturális hálózatok fejlesztése terén jelenthetnének realitást, amelyben prioritást élvezne a kommunikáció és a logisztikai háttér (közlekedés, szállítás, stb.) modernizálása.

A transzeurópai hálózat (TEN-T) fejlesztése a Maastricht-i és az Amszterdami Szerződésben került megfogalmazásra, majd az UE1692/96 Határozatban már a TEN-T (benne az európai érdekeltsgű közúti, vasúti, kikötői, repülőtéri hálózatokkal) fő vonalainak meghatározása is megtörtént.

Az Európai Bizottság, három különböző páneurópai konferencia keretében fogadott el egy szándéknyilatkozatot a tíz páneurópai korridorról. A korridorok kialakításának alapelve, hogy megteremtik a kontinuitást a transzeurópai hálózatok és a keleti irányban kiépítendő csatlakozásaik között, figyelembe véve a történelmileg kialakult kereskedelmi útvonalakat. Geostratégiai és geopolitikai szempontból ezek a Korridorok kettős funkcióval bírnak. Egyfelől megkönnyítik és meggyorsítják a bővítési folyamatban érintett országok integrációját, másfelől biztosítják a közép- és kelet-ázsiai energiaforrások, illetve piacok elérhetőségét. A korridorok közül Olaszország számára egyértelműen a VIII. számú bír a legnagyobb stratégiai jelentőséggel, mivel ez gyakorlatilag a Fekete-tengert és az Adriai-tengert köti össze. (Bari/Brindisi, Durazzo/Tirana, Skopje/Sofia, Várna/Burgas). A rendszer multimodális jelleggel épülne ki, és kelet-nyugati irányban foglalná magába a szükséges kikötőket, repülőtereket, közutakat (kb. 960 km), vasutakat (kb. 1270 km).⁵

⁵ Barbara Minisci (2006): La cooperazione Italia-Albania, cos'è cambiato?

Az elmúlt években az olasz politika „elhanyagolta” a VIII. Korridor tervét, és egyéb „nagy” infrastrukturális beruházásokra koncentrált. Eközben a többi korridor kiépülése terén komoly eredmények születtek, köszönhetően az azokban érintett országok hatékony politizálásának.

2. ábra: A VIII. számú Páneurópai Korridor terve (Forrás: http://www.secretariat-corridor8.it/images/corridoio_8.jpg)

A Balkán marginalizálásának politikájába való beletörődés olasz szempontból nem vallana túl széles látókörre. Amennyiben csak az V. és a X. Korridor épül ki, kizárólag Közép-Európa irányába, úgy a Balkán országai még inkább a perifériára kerülnének. Olaszország közelsége a Balkánhoz lehetőséget, és nem elszigetelődést kell hogy jelentsen. A VIII. Korridor olyan projekt, amely nem kizárólag az út és vasúthálózat kiépítéséről szól, hanem sokkal inkább a szabad mozgást és a népek, kultúrák, vallások integrációjának előmozdítását jelenti. Jelentős tényező tehát a stabilitás, a béke és a demokrácia megteremtésében, amelyek a gazdasági fejlődés premisszái.

A 2007 és 2013 közötti időszak egyetlen biztosra vehető normatív és pénzügyi keretét – leszámítva a még életben lévő, de jelenleg pénzügyi eszközökkel nem bíró 84/01-s törvényt – az EU biztosítja, amely meghirdette a térség EU tagjelölt (vagy arra aspiráló) országai számára az IPA programot. Az IPA a PHARE, az ISPA, a SAPARD és a CARDS programok helyébe lép, pénzügyi támogatást biztosítva az intézményi rendszer kiépítésére és a határon túli együttműködések fejlesztésére. A program fő célja a korábbi

közösségi programok folytatása, hozzásegítve a térség országait az európai standardok átvételéhez, illetve biztosítani a Strukturális Alap hatékony és optimális felhasználását. És végül, de nem utolsó sorban az IPA az évtizedes konfliktust követően, hozzá kíván járulni a térség politikai stabilitásának fenntartásához.

3. A két ország együttműködéséből – magyar szemmel – levonható tapasztalatok

Az 1997-es albán destabilizáció különböző lehetséges faktorait figyelembe véve nyilvánvaló, hogy a civil társadalom létrehozásával párhuzamosan kell végrehajtani a politikai, gazdasági és törvényi reformokat. A javulás jelei egyértelműek, noha Albánia még messze van a teljes gazdasági és politikai stabilitástól, legalábbis attól, amit európai mércével annak nevezhetünk. A piacgazdaság elérése hosszabb átmeneti időt ölelt fel a vártnál. Az előzetes jóslatoknál nem vették figyelembe az országban meggyökeresedett kultúrát, amely egyes elemeiben igen távol áll az uniós értékrendtől, és amelyből levezethetőek a sajátosságok.

Olaszország az EU-ban és a NATO-ban elfoglalt helyéből kiindulva, sohasem volt azzal „vádolható”, hogy ne lenne (lett volna) tudatában saját nemzeti érdekeinek. Az ország balkáni szerepvállalásait (BiH – IFOR, SFOR, EUFOR; Koszovó – KFOR) vizsgálva kimutatható, hogy az olasz politika tisztában van azzal, hogy csupán az integrációs szervezetekben betöltött helye, szerepe alapján nem lenne képes a „kockázatos” biztonsági övezetében elhelyezkedő országok politikájának befolyásolására, amennyiben nem vállalna szerepet azok sorsának alakításában. Ebből következik, hogy Olaszország képes az európai középhatalmi státusának érdemi tartalommal történő feltöltésére, nemzetközi érdekek képviseletében, nemzeti érdekeinek alátámasztása érdekében. Mindezt úgy éri el, hogy a külpolitikából, a gazdaságból, és a védelmi szektorból induló vektorok eredője egy irányba – a fő erő kifejtés irányába – mutat, nem hagyva teret (vagy csak minimálisat) a figyelmet szétforgácsoló, a nemzetközi kötelezettségekből az országra háruló feladatok túlburjánzásának.

Olaszország balkáni szerepvállalásában valószínűleg Albánia a legfontosabb partner. Albánia ezt a jelzőt azzal érdemli ki, hogy a partnerséget fegyverek helyett józan, gazdasági megfontolásokat követő beruházásokkal teremti meg, a két ország jól felfogott érdekeit szem előtt tartva. Ugyanakkor az sem mellékes, hogy az EU eddigi bővítése az Unió „centrum országainak” kedvezett leginkább. A bővítés következő iránya (Románia és Bulgária példájából kiindulva) a „periférián”, vagyis a Balkánon fog bekövetkezni. Olaszország saját geopolitikai helyzetét értékelve, valószínűleg geostratégiai megfontolásból (is) vált a balkáni országok – ezen belül is, a már befolyási övezetében lévő legfontosabb partnerének, Albániának – mentorává. Megítélésünk szerint – a történelmi tapasztalatokból, valamint jelenlegi balkáni szerepvállalásából kiindulva – Magyarországnak még van mit tanulnia.

Irodalom:

HANÁK B. (2001): Olaszország biztonságpolitikája (ZMNE szakdolgozat) 75 p.

JEAN, C. : Geopolitica. Laterza, 362 p.

MINISCI B. (2006): La cooperazione Italia-Albania, cos'è cambiato?

(http://limes.espresso.repubblica.it/wp-content/uploads/2007/07/la_cooperazione_italia_al_.pdf)

12 p.

RÉTI GY. (2000): Albánia sorsfordulói. Aula, 419 p.

<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=1241&l=1>

<http://www.secretariat-corridor8.it/>

A koszovói etnikai konfliktus gyökerei és a tartomány státuszrendezési folyamatának perspektívái

Háry Szabolcs⁶

Koszovó a múlt század 90-es éveinek végén kialakult polgárháborús állapotok, illetve az ezt követő 1999-es NATO-beavatkozás nyomán került a világ érdeklődésének középpontjába. Az etnikai eredetű konfliktus gyökerei évszázadokra nyúlnak vissza, Koszovó történelmét – amely alapján a szerbek és az albánok is bizonyítva látják „jogos” igényüket a területre – véres etnikai háborúk kísérik.

Az 1974-et megelőző történelmi események bemutatásával – terjedelmi korlátok miatt – a cikk nem foglalkozik. Röviden felvázolja azonban a konfliktust, illetve annak rendezési kísérleteit közvetlenül meghatározó tényezőket, nevezetesen a tartomány helyzetét a titói Jugoszlávia idején az 1974-es alkotmány elfogadását követően, a 90-es évek polgárháborúhoz, majd a NATO beavatkozásához vezető eseményeit, végül a jelenleg gyakorlatilag nemzetközi protektorátusként funkcionáló terület aktuális státuszrendezési folyamatát, illetve annak perspektíváit.

1. Koszovó helyzete a titói Jugoszláviában 1974 után

Az 1974-es alkotmány gyökeres változásokat hozott a jugoszláv szövetségi állam felépítésében. Koszovó autonóm tartományként Jugoszlávia nyolc alkotmányos egységének (hat tagköztársaság, két autonóm tartomány) egyike lett. Gyakorlatilag a tagköztársaságokéval azonos jogokat kapott, kivéve a kiválás lehetőségét. A tartomány többek között önálló közigazgatási és oktatási rendszert építhetett ki. Ezek az intézkedések nem vezettek azonban a koszovói albánság jugoszláv állam iránti lojalitásának növekedéséhez, sőt, az albán nacionalizmus tovább erősödött, amelyhez 1978-ban a Prizreni Liga megalakulásának 100. évfordulóján rendezett megemlékezések is hozzájárultak. A magas albán natalitási mutatók és a szerbek fokozódó elvándorlásának következményeként az albánok aránya 1971-től 1981-ig 74%-ról 77%-ra növekedett. Koszovó az egykori Jugoszlávia legszegényebb területe volt, és rászorult a gazdagabb tagköztársaságok, elsősorban Szlovénia és Horvátország gazdasági segítségére. Ennek ellenére a fejlettségbeli különbségek a 80-as években tovább nőttek, amelyhez hozzájárult a koszovói albánok alacsonyabb iskolázottsági szintje is.

A koszovói albánok nem elégedtek meg az 1974-es alkotmány által biztosított széleskörű autonómiával, hanem tagköztársasági státuszt, illetve függetlenséget követeltek. Titó halálát (1980) követően, de nem feltétlenül azzal összefüggésben, 1981-ben a túlszűfolt és alacsony színvonalú Pristinai Egyetemen zavargások törtek ki, amelyek hamarosan az egész tartományra áterjedtek. Az atrocitások során szerb nemzetiségűek házaik gyújtották fel, üzleteit rabolták ki. A rend helyreállítása érdekében szükségállapotot vezettek be a tartományban, és a hadsereget is bevetették. A szerb közvélemény élesen a

⁶ PTE TTK, Földtudományok Doktori Iskola, másodéves PhD-hallgató.

koszovói albánok ellen fordult, és megerősödött a Titó alatt többé-kevésbé kordában tartott szerb nacionalizmus. A megfélemlített szerbek a 80-as években növekvő számban vándoroltak el a tartományból. A Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia 1986-ban memorandumot adott ki, amelyben követelte a koszovói autonómia visszavonását. A koszovói szerbek ugyanebben az évben szervezték meg első tömeges tüntetésüket.

1987 végén Szlobodan Milosevicset választották meg Szerbia elnökének. Milosevics élére állt a szerb nacionalizmusnak, illetve a Koszovó feletti szerb fennhatóság visszaszerzésére irányuló törekvéseknek. Válaszul 1988-ban egy bányász-sztrájk nyomán 100 000 koszovói albán követelte a nemzeti függetlenséget. 1989-ben egy újabb bányász-sztrájk általános sztrájkká szélesedett, amely megbénította egész Koszovót. A szerbek elleni atrocitások erősödtek, újra bevezették a szükségállapotot és a kijárási tilalmat.

1989. június 28-án, a rigómezei csata 600. évfordulóján Milosevics egymillió szerb előtt mondott beszédet. A szerbek úgy tekintettek rá, mint a II. világháború óta az első vezetőre, aki megvédi Szerbia érdekeit. Az 1989-es alkotmánymódosítással visszaállították Szerbia fennhatóságát Koszovó felett, de az autonómiát formálisan még nem vonták meg a tartománytól. 1990-ben folytatódtak a zavargások, amelyeket a biztonsági erők hasonlóképpen erőszakos fellépése követett. Az albánokat megfosztották a tartomány adminisztratív irányításának lehetőségétől, eltávolították őket a közigazgatásból és az állami vállalatoktól. 1990 júliusában megtiltották az illegális koszovói parlament ülésezését. Válaszul a képviselők kikiáltották a Szuverén Koszovói Köztársaságot. 1990 szeptemberében a szerb alkotmány módosításával teljes mértékben megszüntették a tartomány autonómiáját, Koszovót Szerbia egy régiójaként határozták meg. Ezt követően a koszovói kormányt feloszlatták, az irányítás hivatalosan is a szerb parlament kezébe került. A koszovói albánok saját alkotmányuk elfogadásával reagáltak.

2. Koszovó az 1990-es években: párhuzamos struktúrák, polgárháború, nemzetközi beavatkozás

A koszovói önrendelkezési mozgalom élére az erőszakmentes politizálást hirdető Ibrahim Rugova, a Koszovói Demokratikus Liga (LDK) vezetője állt. 1991 szeptemberében az illegális parlament határozatot fogadott el Koszovó függetlenségéről, majd 1992-ben Rugovát elnökké választották. A koszovói albánok fokozatosan párhuzamos struktúrákat építettek ki, a saját maguk által beszedett adókból, illetve a külföldön élő albán diaszpóra anyagi segítségével a jugoszláv államtól független oktatási és egészségügyi rendszert hoztak létre, a jugoszláviai, illetve a szerbiai választásokon pedig nem vettek részt. 1992-re a koszovói albánok és szerbek egymástól már teljesen elszeparálódva éltek. A tartomány feletti szerb szuverenitás fenntartására Milosevics hadserege és rendőrsége vigyázott, ugyanakkor a koszovói albánok saját maguk szervezték a mindennapi életüket.

A 90-es évek elején Jugoszlávia felbomlott, 1991-ben Szlovénia, Horvátország és Macedónia, 1992-ben pedig Bosznia-Hercegovina kiáltotta ki függetlenségét. Ez a folyamat a koszovói albánokban is reményeket ébresztett, azonban a véres boszniai háborút lezáró daytoni békeszerződés csalódást okozott számukra, mivel egyrészt létrejöhett a boszniai Szerb Köztársaság, másrészt pedig elvileg megszűnt Jugoszlávia határainak további módosítási lehetősége. A koszovói szerbekben az keltett aggodalmat, ahogyan a horvátországi Krajínából elmenekülő nemzettársaikat fogadták Szerbiában.

A 90-es évek második felében egyre több koszovói albán érezte úgy, hogy a Rugova-féle

erőszakmentes, passzív ellenállás nem elegendő céljaik eléréséhez. Az 1993-ban megalakult Koszovói Felszabadítási Hadsereg (Ushtria Clirimtare e Kosoves, UCK) terrorakciókkal, szerb rendőrök, katonák, civilek, valamint a szerbekkel együttműködő albánok meggyilkolásával hívta fel magára a figyelmet.

Az UCK tevékenysége megélénkült, miután 1997 márciusában Albániában az államigazgatás összeomlott, anarchia alakult ki, a hadsereg fegyverraktárait pedig kifosztották. Az albán hadsereg fegyverei ily módon a koszovói, majd a dél-szerbiai és macedóniai albán fegyveresek kezébe kerültek. Az UCK-t a Nyugat-Európában élő albán diaszpóra is – önként vagy kényszer hatására – támogatta, és vélhetően a kábítószer-kereskedelemmel és egyéb illegális tevékenységekkel foglalkozó albán szervezett bűnözői körök bevételeiből is részesült. Ennek nyomán 1997-1999 között gyakorlatilag polgárháborús viszonyok uralkodtak a tartományban, amelyre a szerb hadsereg és rendőrség a civil lakosságot sem kímélő fellépéssel reagált.

A koszovói válság eszkalációja a nemzetközi közösséget, illetve a nagyhatalmakat is aggasztotta, ezért a konfliktus megoldására létrehozták az ún. Kontakt Csoportot (Contact Group), amely az USA, Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Olaszország és Oroszország képviselőiből állt.

1998-ban a konfliktusnak már kb. 1500 halálos áldozata volt és kb. 400 000 ember kényszerült lakhelyének elhagyására. Miután a békés megoldásra irányuló nemzetközi törekvések hiábavalónak bizonyultak, 1998 októberében az Észak-Atlanti Tanács felhatalmazta a NATO főparancsnokát légicsapások mérésére, amennyiben Szerbia nem teljesíti az ENSZ Biztonsági Tanácsa által megszabott politikai és humanitárius követelményeket. Úgy tűnt, a fenyegetés hatásos volt, Milosevics elfogadta a tűzszünetre, a szerb biztonsági erők koszovói létszámának és műveleteinek korlátozására, EBESZ-megfigyelők koszovói telepítésére (Kosovo Verification Mission, KVM), illetve a NATO felderítő gépei átrepülésének engedélyezésére vonatkozó feltételeket. Cserébe a NATO felfüggesztette a légicsapások engedélyezésére vonatkozó utasítást. Az EBESZ-megfigyelők Koszovóba érkezésével párhuzamosan, esetleges vészhelyzeti evakuálásukra a NATO harccsoportot telepített Macedóniába.

Az erőfeszítések ellenére a tűzszünet nem jött létre. Az UCK úgy érezte, hogy a NATO mögötte áll, ezért fokozta harci tevékenységét, a szerb biztonsági erők pedig végső csapást kívántak mérni az UCK-ra. A Kontakt Csoport 1999 január végén nemzetközi közvetítéssel tárgyalásokat sürgetett, a NATO pedig újra kilátásba helyezte a légicsapásokat. 1999 februárjában a franciaországi Rambouillet-ben zajló tárgyalásokon az UCK-tól azt követelték, hogy tegye le a fegyvert, Jugoszláviától pedig, hogy vonja ki a csapatait Koszovóból, engedje be a NATO békefenntartó erőit a tartományba, valamint járuljon hozzá, hogy hároméves átmeneti periódust követően rendezzenek népszavazást Koszovó politikai jövőjéről. A feltételeket egyik fél sem fogadta el. A tárgyalások 1999. március 15-18. között Párizsban tartott második fordulóján, a koszovói albánok képviselői aláírták a javasolt megállapodást, Jugoszlávia azonban továbbra sem fogadta el a szuverenitását korlátozó feltételeket. A sikertelen tárgyalásokat követően a Koszovóban állomásozó szerb katonai és rendőri erőket megerősítették, és azok átfogó támadást indítottak az UCK ellen, amelynek nyomán tízezrek kényszerültek lakhelyük elhagyására. Az EBESZ megfigyelőit március 20-án kivonták Koszovóból. Az USA elnökének különleges megbízottja, Richard Holbrooke március 22-én Belgrádban utoljára figyelmeztette Milosevicset, hogy a javasolt megállapodás elutasítása esetén Jugoszláviának a NATO légicsapásaival kell szembenéznie, de missziója nem járt sikerrel.

Március 24-én a NATO elkezdte a jugoszláviai célpontok bombázását. A NATO várakozása az volt, hogy Jugoszlávia rövid időn belül kapitulál, és aláírja a rambouillet-i megállapodást. A szerb erők azonban fokozták az UCK elleni harcot, amely a civil lakosság elleni fellépéssel párosult. Ennek nyomán kb. 1 000 000 koszovói albán menekült a szomszédos Albániába és Macedóniába. A 78 napos légiháború súlyos károkat okozott a szerb gazdasági és közlekedési infrastruktúrában, a haderőt azonban csak a NATO várakozásainál jóval kisebb mértékben gyengítette meg. A háborúnak a NATO és a Jugoszláv Hadsereg képviselői által a macedóniai Kumanovóban 1999. június 9-én aláírt ún. Katonai Technikai Egyezmény vetett véget, amely összhangban volt az EU és Oroszország közvetítő missziót teljesítő küldöttei (Martti Ahtisaari finn elnök és Viktor Csernomirgyin volt orosz külügyminiszter), illetve a Milosevics által június 3-án aláírt megállapodással. Az egyezmény aláírását követően, június 10-én az ENSZ Biztonsági Tanácsa meghozta az 1244. sz. határozatát (a szavazáskor a BT tagjai közül egyedül Kína tartózkodott), amely még a jelen cikk megírásának időpontjában is meghatározza Koszovó státuszát. A határozat főbb elemei a következők:

az erőszak és az elnyomás azonnali és ellenőrizhető megszüntetése;

- a szerb katonai, rendőri és paramilitáris erők kivonása Koszovóból;
- hatékony nemzetközi biztonsági jelenlét megteremtése;
- ideiglenes nemzetközi közigazgatás felállítása a békés életfeltételek biztosítása érdekében;
- a menekültek biztonságos és szabad visszatérése, a humanitárius szervezetek akadálytalan működése;
- politikai folyamat az önkormányzatiság biztosítására, figyelembe véve a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság szuverenitását és területi integritását;
- az UCK demilitarizálása;
- átfogó megközelítés a válságrégió gazdasági fejlesztésére és stabilizálására.

Lényeges különbség a Jugoszlávia által a háború előtt elutasított rambouillet-i megállapodás, illetve az ENSZ BT háború utáni 1244. sz. határozata között, hogy az előbbi Koszovó politikai jövőjének rendezésére három éven belül népszavazást helyezett kilátásba, ami a demográfiai viszonyok miatt egyértelműen a tartomány elvesztését jelentette volna Jugoszlávia számára, az utóbbi viszont nemzetközi jogi értelemben meghagyta Jugoszlávia, illetve Szerbia szuverenitását Koszovó felett. Az is lényeges momentum, hogy a koszovói rendezést az ENSZ BT szintjére vitték, ahol Oroszországnak és Kínának vétőjoga van. Az 1244. sz. határozatban lefektetett elvek közül az önkormányzatiság, illetve Szerbia szuverenitása és területi integritása egymást kizáró tényezők, mivel a Koszovó lakosságának túlnyomó többségét alkotó albánok hallani sem akarnak szerb fennhatóságról, Szerbia viszont nem hajlandó lemondani a tartományról. Amint azt majd a későbbiekben láthatjuk, a fenti tényezők szinte lehetetlenné teszik a tartomány végső státuszának az érintettek számára elfogadható, nemzetközi jogérvénnyel bíró rendezését.

3. Nemzetközi protektorátus

Az 1244. sz. ENSZ BT határozat elfogadását követő két napon belül, 1999. június 12-én a NATO által vezetett és szervezett békefenntartó erő, a KFOR előőrsei már települtek Koszovóban. A fent említett Katonai Technikai Egyezménynek megfelelően a szerb

katonai és rendőri erőket pedig június 20-ig kivonták a tartományból. Ezt követően a NATO főtitkára formálisan is megszüntette a Jugoszlávia ellen viselt háborút. A KFOR deklarált célja az volt, hogy elrettentsen az ellenségeskedések kiújulásától, lefegyverezze az UCK-t, biztonságos feltételeket teremtsen a menekültek visszatéréséhez, illetve a nemzetközi közigazgatás működéséhez.

Az ENSZ által az 1244. sz. BT-határozat alapján működtetett közigazgatás (United Nations Mission Interim in Kosovo, UNMIK) kiépítéséig a koszovói járásokban az UCK vette át a hatalmat, az UCK vezetője, Hashim Thaci pedig az „átmeneti” kormány „miniszterelnöke” lett. Az albánok tömegesen tértek vissza lakóhelyükre, kb. 100 000 szerb viszont elmenekült a tartományból. 1999 második felében rendszeresek voltak az atrocitások a szerbek, illetve a szerbekkel való együttműködéssel vádolt romák ellen.

Annak érdekében, hogy az UCK-t feloszlassák, ugyanakkor a harcosait is visszaintegrálják a társadalomba, 1999 szeptemberében a KFOR irányításával létrehozták a volt UCK-tagokból álló, elvileg katasztrófavédelmi feladatokat ellátó, ennek ellenére könnyűfegyverzettel felszerelt Koszovói Védelmi Hadtestet (Trupa e Mbrojtjes e Kosoves, TMK).

Az UNMIK az 1244. sz. ENSZ BT-határozattal összhangban az alábbi célokat tűzte ki maga elé:

1. Koszovó demilitarizálása: a KFOR felügyelte folyamat, a szerb biztonsági erők 1999. júniusi kivonásával, majd az UCK feloszlásával, illetve a TMK-ba „transzformálásával” valósult meg. Azonban meg kell jegyeznünk, hogy a volt UCK, illetve a TMK struktúrái részt vettek a 2000-es dél-szerbiai és a 2001-es macedóniai fegyveres konfliktusokban, illetve a 2004 márciusi koszovói etnikai alapú zavargásokban.

2. Menekültek visszatérése: a folyamatot az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) felügyelte. A koszovói albán menekültek a háború befejezését követően viszonylag rövid idő alatt visszatértek a lakóhelyükre, újabb problémaként jelentkezett viszont a szerbek és a romák menekülése.

3. Koszovó újjáépítése: Az EU által felügyelt, az Európai Újjáépítési Ügynökség (EAR) által végrehajtott feladat. Az EU 1999-2001 között 682 millió eurót költött energiaszolgáltatási, kommunális, infrastruktúra-helyreállítási, lakóház-építési, közigazgatási, mezőgazdasági és egészségügyi projektekre.

4. Közigazgatás kiépítése: az ENSZ által vezetett folyamat.

5. A társadalom demokratizálása, ezen belül demokratikus intézmények kiépítése, választások lebonyolítása, független igazságszolgáltatás kiépítése, szabad sajtó létrehozása az EBESZ által felügyelve.

1999-2001 között a fenti feladatoknak megfelelően épült fel az UNMIK szervezete: I. pillér – Közigazgatás, rendőrség és igazságszolgáltatás (ENSZ), II. pillér – Demokratikus intézményépítés, választások és média (EBESZ), III. pillér – Humanitárius ügyek (UNHCR), IV. pillér – Újjáépítés (EU). 2001 júniusában új szervezeti felépítést vezettek be, amelyben az UNHCR-nek már nincs kiemelt szerepe, külön egység foglalkozik viszont a rendőrséggel és az igazságszolgáltatással: I. pillér – Rendőrség és igazságszolgáltatás (ENSZ), II. pillér – Közigazgatás (ENSZ), III. pillér – Demokratizálás és intézményépítés (EBESZ), IV. pillér – Gazdaságfejlesztés (EU).

1999-től 2001-ig az UNMIK, illetve vezetője az ENSZ-főtitkár különleges képviselője (Special Representative of the Secretary General, SRSG), gyakorlatilag abszolút hatalmat élvezett a tartományban. A 2001 áprilisában elfogadott ún. Alkotmányos Keret (Constitutional Framework) alapján fokozatosan megkezdődött a hatalmi jogkörök egy

részének átadása a koszovói albánok választott szerveinek, az ún. Ideiglenes Önkormányzati Intézményeknek (Provisional Institutions of Self-Government, PISG). Ezt követően aszimmetrikus kettős hatalmi struktúra alakult ki, amelyben az SRSG megvétózhatta a PISG döntéseit, amennyiben azok ellentétesek voltak az 1244. sz. BT-határozattal.

A koszovói szerbek nem fogadták el a PISG fennhatóságát, és Koszovó megmaradt szerb többségű részein, Észak-Mitrovicában és környékén Belgrád által irányított és finanszírozott saját igazgatási struktúrákat építettek ki, amelyek ellen a koszovói albánok folyamatosan protestáltak az UNMIK-nál.

2000 októberében rendezték a háború utáni első önkormányzati, 2001 novemberében pedig az első parlamenti választásokat. Mindkettőt a Rugova által vezetett LDK nyerte meg. A parlamenti választások után nagykoalíció alakult, amelyben az LDK mellett helyet kapott riválisa, az UCK politikai szárnyából „kinőtt”, Hashim Thaci által vezetett Koszovói Demokratikus Párt (PDK) is. A parlament Ibrahim Rugovát koszovói elnökké választotta, a miniszterelnöki tisztséget pedig a PDK által jelölt Bajram Rexhepi kapta meg.

A PISG egyre többször került összeütközésbe az UNMIK-kal, mivel egyrészt lassúnak találta a hatalmi jogosítványok átadásának ütemét, másrészt követelte, hogy minél előbb határozzák meg a tartomány státuszát, amely természetesen a koszovói albánok számára a függetlenséget jelentette. A koszovói albánok elégedetlenségét növelte, hogy a kezdeti újjáépítési periódus után a donorok kivonultak, a gazdaság 2002-re recesszióba süllyedt, a munkanélküliség elérte a 60%-ot. Válaszul az UNMIK – a Kontakt Csoport államaival egyetértésben – 2002 áprilisában meghirdette a „standards before status” elvet. Ez azt jelentette, hogy csak a demokratikus intézményrendszer kiépítésére, a decentralizációra és különösen a szerb kisebbség védelmére, jogainak biztosítására vonatkozó követelmények teljesítése után lehet meghatározni a tartomány végső státuszát.

2004 márciusában súlyos, 19 halálos áldozattal és több száz sebesülttel járó zavargások robbantak ki, miután megalapozatlanul elterjedt, hogy szerbek albán gyerekeket fojtottak bele egy folyóba. Az atrocitások során a feldühödött albánok szerb házakat, templomokat gyújtottak fel. Az UNMIK-ot és a KFOR-t meglepték az események, és a rosszul szervezett reakció csökkentette a hitelességüket a szerbek szemében. A zavargásokat követően is előfordultak elszórt etnikumközi, valamint az UNMIK személyzete elleni incidensek. A zavargások rámutattak, hogy a háború után nem csökkent az etnikumközi bizalmatlanság, és arra is felhívták a figyelmet, hogy a végtelenségig nem halogatható a tartomány státuszának rendezése.

A 2004 októberi parlamenti választásokat újra az LDK nyerte, de most nem a második helyezett PDK-val, hanem a PDK-ból 2000-ben kivált, annál radikálisabb Szövetség Koszovó Jövőjéért (AAK) párttal lépett koalícióra. Rugova koszovói elnök maradt, a kormányfői székbe pedig Ramush Haradinaj, az AAK vezetője ülhetett. A hágai Nemzetközi Bíróság háborús bűnök elkövetésével vádolta Haradinajt, ezért 2005 márciusában – az UNMIK nyomására – lemondott, a miniszterelnöki posztra pedig helyettese, Bajram Kosumi került.

2006. január 21-én Ibrahim Rugova tüdőrákban elhunyt, a koszovói elnöki pozícióba pedig Fatmir Sejdiu jogászprofesszort választották. A 2006 márciusi kormányátalakítás során Agim Ceku az UCK, illetve a TMK volt parancsnoka váltotta Bajram Kosumit a miniszterelnöki poszton.

4. Státuszrendezési törekvések és perspektívák

A Kontakt Csoport 2005 áprilisában meghatározta a státuszrendezés kereteit: eszerint nem lehet visszatérni az 1999 előtti állapothoz, nem lehet egyoldalú megoldásokat alkalmazni (pl. népszavazás, fegyveres fellépés), a tartományt nem lehet felosztani és nem csatlakozhat más országhoz.

Az ENSZ főtitkára 2005 nyarán megbízta Kai Eide norvég diplomatát, hogy értékelje a koszovói rendezés eddigi fejleményeit, illetve vizsgálja meg a PISG számára megszabott feltételek („standards”) teljesítését. A különleges megbízott 2005 októberében adta át az ENSZ főtitkárnak a koszovói „standard”-ok megvalósulásáról szóló átfogó jelentését, amely helyzetértékelés és egyben javaslat a politikai rendezés előmozdítására. A jelentés bírálja a „standard”-ok teljesítésében mutatkozó hiányosságokat, ugyanakkor javaslatot tesz a státusztárgyalások mielőbbi megkezdésére. Eide szerint a „standard before status” elvének keretében kilátásba helyezett perspektíva („status”) további halogatása, nem vezetne el a normák („standards”) teljesebb körű végrehajtásához. A jelentés következtetése, hogy a „status quo” fenntartása nagyobb kockázatot hordoz magában, mint a státusz-tárgyalások megkezdése.

Az ENSZ BT elfogadta Kai Eide jelentését, majd 2005 novemberében az ENSZ főtitkára kinevezte Martti Ahtisaari volt finn elnököt a koszovói státuszrendezésért felelős különleges megbízottjává. 2006-ban Ahtisaari közvetítésével 15 fordulóból álló tárgyalássorozat zajlott Belgrád és Pristina képviselői között, amely a felek szögesen ellentétes álláspontja miatt (Koszovó csak a függetlenséget hajlandó elfogadni, Szerbia viszont maximum széleskörű autonómiát biztosítana a tartománynak) sikertelenül zárult. Ahtisaari nem látott reményt az álláspontok közelítésére, ezért elkészítette saját átfogó javaslatát Koszovó státuszának rendezésére, amelyet 2007. január 25-én bemutatott az ENSZ főtitkárnak, február 2-án pedig Belgrád és Pristina képviselőinek. A javaslatok áttekintését követően a szerb és koszovói elnökök részvételével, március 10-én Bécsben egy újabb magas szintű találkozót tartottak, azonban ez sem vezetett eredményre. A meghatározó koszovói politikai erők – fenntartásaikat hangoztatva ugyan, de – elfogadták Ahtisaari feltételes függetlenséget előírányzó tervét, Szerbia viszont egyértelműen elutasította azt. 2007. március 26-án az ENSZ főtitkára támogatásáról biztosította Ahtisaari státuszrendezési javaslatát, és benyújtotta azt az ENSZ Biztonsági Tanácsának. Az ENSZ BT – alapvetően Oroszország ellenállása miatt – nem hozott döntést Ahtisaari tervének elfogadásáról, ezért az a kompromisszumos – valójában azonban a státuszrendezést késleltető – megoldás született, hogy a Kontakt Csoport, illetve az EU, az USA és Oroszország képviselőiből álló „trojka” felügyeletével tovább folytatják a koszovói albánok és Belgrád közötti tárgyalásokat a tartomány státuszának rendezéséről. Az újabb tárgyalási forduló befejezésének határideje 2007. december 10. A korábbi státuszrendezési tárgyalások sikertelensége, illetve az egymást kizáró szerb és albán álláspontok alapján megjósolható, hogy szinte lehetetlen a mindkét fél támogatását bíró megállapodás elérése.

Ahtisaari nemzetközileg felügyelt függetlenséget javasol Koszovónak. Szerinte nem lehetséges Koszovó visszaintegrálása Szerbiába. Az UNMIK felállítása olyan helyzetet teremtett, amelyben Szerbia nem gyakorolja Koszovó feletti szuverenitását. Ez a folyamat visszafordíthatatlan, a belgrádi fennhatóság visszatérése a koszovói albánok erőszakos ellenállásához vezetne.

A státusz-megbízott jelentése szerint Koszovó nemzetközi igazgatását nem lehet a

végtelenségig fenntartani. A rendezetlen státusz akadályozza a gazdasági fejlődést, és gátolja Koszovó hatékony nemzetközi politikai és gazdasági integrációját. A rossz gazdasági helyzet a politikai és társadalmi instabilitás egyik forrása, amely nem oldható meg nemzetközi igazgatás keretei között.

A nemzetközileg felügyelt függetlenség, lehetőséget biztosítana a politikailag stabil és gazdaságilag életképes Koszovó létrehozására. Így biztosítható a koszovói intézmények elszámoltathatósága („standards”!), ami rendkívül fontos a jogbiztonság és a hatékony kisebbségvédelem érdekében. Ahtisaari javaslata szerint a kisebbségvédelem, a demokratikus intézmények működtetése, a gazdasági fejlődés biztosítása továbbra is komoly kihívást jelent Koszovó számára, ezért a koszovói albánok elkötelezettsége és a koszovói szerbek demokratikus intézményekben való aktívabb részvétele mellett továbbra is szükséges a nemzetközi közösség felügyelete és támogatása. A közvetlen irányító szerep azonban megszűnne, ebből következően a státuszterv végrehajtásáért a koszovói vezetés felelne. Ahtisaari leszögezi, hogy a koszovói státuszrendezés nem jelenthet precedenst más befagyott konfliktusok megoldásához.

A státuszterv életbe lépését követően 120 napon belül megszüntetik az UNMIK-ot, a nemzetközi jelenlétet a végrehajtó hatalommal nem rendelkező ún. Nemzetközi Civil Képviselő (International Civilian Representative, ICR) fogja irányítani, aki egyben az EU különleges képviselője pozícióját is betölti. Az EU az európai biztonság- és védelempolitika keretében missziót telepít, amely elősegíti a jogállami intézmények fejlesztését. A KFOR továbbra is a tartományban marad, az egész tartományra vonatkozó védelmi funkciói mellett biztosítja a szerb kulturális és egyházi emlékhelyek védelmét, és felügyeli a korlátozott létszámú és fegyverzetű koszovói haderő létrehozását.

Ahtisaari státuszrendezési terve nemzetközi jogi normáknak megfelelő életbe léptetéséhez szükség van a 1244. számút felváltó új ENSZ BT-határozat elfogadására. A BT vétójoggal rendelkező állandó tagjai közül azonban Oroszország jelenleg ellenzi egy ilyen határozat elfogadását, illetve a nem a két fél (Belgrád és Pristina) megállapodásán alapuló rendezést. Oroszország meggyőzését az is nehezíti, hogy az Ahtisaari tervébe foglalt rendezés nem precedensértékű, tehát nem alkalmazható a volt Szovjetunió területén meglévő orosz érdekeltségű befagyott konfliktusok (Transznisztria Moldáviában, illetve Abházia és Dél-Oszétia Grúziában) megoldására. Ráadásul az EU is megosztott a kérdésben: Nagy-Britannia egyértelműen, Németország és Franciaország óvatosabban ugyan, de támogatják az USA-t Koszovó függetlenségének mielőbbi elérésében, mivel a „status quo” fenntartását a térséget destabilizáló tényezőnek tekintik. Ugyanakkor egyes, jellemzően nagy létszámú egy tömbben élő kisebbséggel rendelkező EU-tagországok (Spanyolország, Szlovákia, Románia) nem támogatják Koszovó függetlenségét, de Bulgária, Görögország és Ciprus is megkérdőjelezi a felek egyetértése nélküli rendezés életképességét, Olaszország pedig nagy hangsúlyt helyez Szerbia kompenzálására. Az EU tagállamai abban egyetértettek, hogy a koszovói státuszrendezéshez mindenképpen egy új ENSZ BT-határozat szükséges.

A fentiek alapján az Ahtisaari-terv, illetve a koszovói státuszrendezés perspektíváit szinte lehetetlen prognosztizálni. A jelenlegi helyzetben az alábbi opciók vázolhatók fel:

1. Oroszországot más területen adott engedményekkel (pl. USA rakétapajzs, Ukrajna és Grúzia lehetséges NATO-tagságának prolongálása, stb.) sikerül meggyőzni, az ENSZ BT – a 2007. december 10-én befejeződő, várhatóan sikertelen státusztárgyalásokat követően – határozatot hoz a koszovói státuszról, Ahtisaari terve életbe lép, Koszovó nemzetközi felügyelet mellett független állammá válik, Szerbiát pedig

az európai integrációs perspektívával (pl. stabilitási és társulási tárgyalások folytatása) igyekeznek kompenzálni.

2. Nem születik BT-határozat, viszont a koszovói albánok december 10-ét követően egyoldalúan – esetleg az USA hallgatóságos támogatásával – kikiáltják a függetlenséget. Ez veszélyes folyamatot indíthat el, a koszovói szerbek várhatóan követelni fogják az észak-koszovói szerb többségű területek Szerbiához csatolását, ami viszont újra felélesztheti a dél-szerbiai és nyugat-macedóniai albán szeparatista törekvéseket. Az USA és az EU egyes tagállamai elismerik Koszovó függetlenségét, mások viszont nem.

3. Nem születik BT-határozat, Koszovóban marad a „status quo”, azaz az UNMIK-igazgatás. Ebben az esetben a koszovói belső biztonsági helyzet romlására lehet számítani, a frusztrált koszovói albánok előbb-utóbb az UNMIK ellen fordulhatnak, és a folyamat az előző pontban taglalt egyoldalú lépésekhez vezethet.

Az eddigiek alapján tehát azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a nemzetközi erőfeszítések ellenére a konfliktus rendezésének kimenetele egyelőre bizonytalan, és Koszovó továbbra is rendelkezik a térség destabilizálására alkalmas potenciállal.

A cikk lezárta, 2007. október 15.

Irodalom:

AHTISAARI, M. (2007): Comprehensive proposal for the Kosovo Status Settlement. www.unosek.org/docref/comprehensive_proposal-english.pdf

AHTISAARI, M. (2007): Report of the Special Envoy of the Secretary General on Kosovo's future status. www.unosek.org/docref/report-english.pdf

Bridging Kosovo's Mitrovica Divide. International Crisis Group Report No. 165, 2005, 52 p.

BRUDAR, M. (2006): Posljednja opomena istorijskog razuma. In.: Nova srpska politicka misao, br. 1-4, Beograd, pp. 269-275.

Erasing History: Ethnic Cleansing in Kosovo. Report of the U.S. Department of States, (1999), www.state.gov/www/regions/eur/rpt_9905_ethnic_ksvo_toc.html

History of NATO's involvement in Kosovo, www.kosovo.mod.uk/natokosovo.html

HYSEN, I. (2006): Grabitja e territoreve shqiptare dhe genocidi ndaj popullise vendase gjate shek. XX. In.: Studime Historike, 1-2, Tirana, pp. 115-129.

JANSEN, G. R. (2007): Albanians and Serbs in Kosovo: An Abbreviated History, An Opening for the Islamic Jihad in Europe. Colorado State University, lamar.colostate.edu/~grjan/kosovohistory.html

JUDAH, T. (1998): History, bloody history, news.bbc.co.uk/1/hi/special_report/1998/kosovo/110492.stm

JUDAH, T. (2001): Greater Albania? In.: Survival, No. 2, pp. 7-18.

JUDAH, T. (2002): Kosovo: War and Revenge. Yale University Press, 408 p.

JUDAH, T. (2000): The Serbs: history, myth and destruction of Yugoslavia. Yale University Press

KING, T. – MASON, W. (2006): Peace at any Price: How the World Failed Kosovo. Cornell University Press, 303 p.

Kosovo: Chronology of recent events, 1998, news.bbc.co.uk/2/hi/special_report/1998/kosovo2/63822.stm

Kosovo: History of a troubled region, 1998, news.bbc.co.uk/2/hi/special_report/1998/kosovo2/63823.stm

- Kosovo – the Heart and Soul of the Serbian People, 1998,
www.srpska-mreza.com/library/facts/kosovo_history.html
- NATO's role in relation to the conflict in Kosovo, 1999, www.nato.int/kosovo/history.htm
- PAVLOVICS, M. (2005): Koszovo i Metohija – Novi sztatusz sztari problemi. In.: Isztorija 20. veka, br. 2, Beograd, pp. 163-189.
- PETERSEN, S. J. (2006): Conflict history: Kosovo,
www.crisisgroup.org/home/index.cfm?action=conflict_search
- REKA, B. (2003): UNMIK as an international governance in post-war Kosova: NATO's Intervention, UN Administration and Kosovar Aspirations, Logos-A, Skopje, 414 p.
- RUGA, G. (1999): History of the war in Kosovo,
www.friendsofbosnia.org/edu_kos.html
- The Balkans: Kosovo, www.cotf.edu/earthinfo/balkans/Kosovo
- YANNIS, A. (2001): Kosovo under international administration. In.: Survival, No. 2, pp. 31-48.

*Grófnőből királyné: albán tündérmese és realitás
a korabeli magyar sajtó tükrében*

Kitanics Máté⁷

1. A házassághoz vezető út

E rövid tanulmányban nem teljesen ismeretlen eseményeket kívánok bemutatni, hiszen mindezidáig több magyar nyelvű, Apponyi Geraldine életét feldolgozó munka, riportfilm is napvilágot látott. Magyarországon mégis számszerűen kevés ahhoz, hogy köztudott legyen, magyar grófkisasszony lett Ahmet Zogu felesége és így Albánia királynéja 1938-ban. Mesébe illő történetünk – melynek kibontakozását Olaszország nagyhatalmi törekvései akadályozták meg – ugyanakkor hazánk legújabb kori sorsának alakulásában sem volt egyedülálló, elég ha a szép tanítónő Bocskay Katalin és Albrecht főherceg,⁸ vagy gróf Török Marianna és II. Abbász Hilmi egyiptomi alkirály házasságára gondolunk.⁹ Bár az albán tündérmese gyorsan véget ért, a későbbi visszaemlékezések alapján mégis azt mondhatjuk, hogy a hányattatások és száműzetés ellenére a királyné férjével és gyermekével boldog életet élt.

A Pécz nemzetségbeli Apponyi család ifjabb ágából származó Apponyi Geraldine, Apponyi Lajos főudvarnagy unokája 1915-ben született Budapesten. Apja, Apponyi Gyula huszárkapitány és királyi kamarás, 1914-ben vette feleségül az amerikai származású Gladys Virginia Stewartot.¹⁰ A fiatal édesapa az első világháborúban, a fronton szerzett tüdőbaj következtében 1924-ben hunyt el fővárosunkban. Ekkor még Gyula valamennyi testvére, Apponyi Teréz, Antal, Adél, Franciska, és az a híres tigrisvadász Henrik is életben volt, akinek indiai történetei állítólag nagy hatással voltak a gyermek Geraldine fantáziájára.¹¹

Apponyi Gyula korai halála után a három gyermekes édesanya másodszor is férjhez ment egy Girault Gontrand nevű francia alpesi vadász katonatiszthez.¹² Így, a fiatal Zseri kontesz élete elkövetkezendő éveit többek között Franciaországban, Olaszországban, Németországban, külföldi nevelőintézetekben, a család budapesti palotájában, valamint nagynénje és egyben nevelőanyja Apponyi Adél nagyapponyi kastélyában töltötte.¹³ Bár az újságokban és napilapokban a társasági élettel kapcsolatos rovatokban Geraldine olykor 1938 előtt is szerepelt, ha nem az albán király menyasszonyáról lett volna szó, aligha írják az egyébként valóban csinos hölgyről a napilapok januári számainak

⁷ PTE TTK, Földtudományok Doktori Iskola, harmadéves PhD-hallgató.

⁸ Habsburg Albrecht főherceg 1938-ban vette feleségül Felsőbányai Bocskay Katalint.

⁹ II. Abbász Hilmi khedive, Mehmed Tevfik alkirály fia, 1892-től 1914-ig uralkodott Egyiptomban.

¹⁰ Szluha Márton (2003): Apponyi, Nagyapponyi gróf. In: Nyitra vármegye nemes családjai. I. kötet. Heraldika, Bp., 736 p.

¹¹ Az Est, 1938. január 30.

¹² Apponyi Geraldine húga Virginia 1916-ban, fiútestvére Apponyi Gyula pedig 1923-ban született Budapesten.

¹³ Nemzeti Ujság, 1938. január 29.

hasábjain, hogy az arisztokrata társaság kedvence volt Budapesten,¹⁴ és néhány éve az operabál színpadán mindenkit elbűvölt szépségével.¹⁵

Történetünk másik főszereplője Ahmet Zogu, előkelő törzsi vezetők leszármazottja, 1895-ben született Burgayetben, Közép-Albánia északi részén.¹⁶ Supka Géza lapszerkesztő, művészettörténész, régész, aki gyakran írt vezető napilapokban is komoly kutatómunkán alapuló ismeretterjesztő jellegű tanulmányokat – 1938-ban a „Népszava” egyik februári számában, nyilvánvalóan az eljegyzés bejelentése utáni nagy érdeklődésre való tekintettel – hosszabb cikket jelentetett meg a siptárok uralkodójáról „Szkander-bég utódja Zogu albán király” címmel.¹⁷ Supka kutatásait kiegészítve, röviden a következőképpen foglalható össze Zogu „sikertörténete”. Ahmet apja, Dzsemal Hadzsi Zogollu, lényegében függetlenítve magát a török helytartótól, körzetében komoly hatalomra tett szert. Miután második feleségét a híres Toptani családból választotta, tekintélye tovább növekedett.¹⁸ E házasságból született a leendő király, aki gimnáziumi éveit részben Sztambulban töltötte, majd a Balkán-háborúk idején hazatért, hogy maga is részt vegyen a harcokban. Először az új fejedelmet Wied Vilmost támogatta, majd az Osztrák-Magyar Monarchia haderejének bevonulása után felajánlotta csapatai segítségét a bécsi kormánynak. Az udvar azonban nem bízott benne, és bár ezredessé nevezték ki, gyakorlatilag a háború alatti éveket bécsi „látszatszabadságban” töltötte. A világháború után Albánia visszanyerte függetlenségét, a Bécsből hazatért Zogu pedig hozzálátott hatalma kiépítéséhez. 1922-ben Albánia miniszterelnöke, 1925-ben köztársasági elnöke, majd 1928-ban az albánok királya lett. Európa szerte híres és olykor botrányos nőügyei miatt tanácsadói sürgetésére, miután hosszú keresés után megtalálta a számára legmegfelelőbb jelöltet, életének 43. évében elszánta magát a dinasztiaalapításra.

Az albán király és a 22 éves grófkisasszony házasságának terve 1937-ben kezdett körvonalazódni. Hogy főszereplőink pontosan hogyan ismerkedtek meg, és hogy hogyan lett Zseri grófnóból királyi menyasszony, erről a korabeli sajtóban különféle történetek keringtek. „Az Est” napilap 1938. január 30-i és február 4-i, valamint a „Népszava” február 1-i számában a tudósítók szerint Geraldine grófnő Olaszországban ismerkedett meg egy ismert arisztokrata családnál a királlyal, ahol első látásra egymásba szerettek. A megismerkedésre vonatkozóan az előbbtől eltérő és több elemében megegyező történetet jelenített meg „Az Est” februári 10-i száma,¹⁹ Vadnay Zsuzsa a királynéval készített madridi beszélgetése,²⁰ illetve az 1997-ben bemutatott „Apponyi Geraldine, az albánok királynéja” című riportfilm is. Anélkül, hogy az egyes variánsokat jelen tanulmányban részletesen kibontanánk, a közös elemek alapján a következőket valószínűsíthetjük. A király egy kezébe kerülő fénykép alapján, a meghívás után személyesen először az 1938. december 31-én kezdődő tiranai szilveszteri bálon találkozott a grófnővel. A találkozó és házasság létrejöttében leginkább Zogu húgai a

¹⁴ Uo.

¹⁵ Az Est, 1938. január 30.

¹⁶ Zogu 1922-ig a Zogolli nevet használta, mely az albán „zog” (madár) és a török „olli” (fiú) szóösszetételből keletkezett, jelentése a „madár fia”.

¹⁷ Népszava, 1938. február 13.

¹⁸ Dzsemal Zogollu második felesége Esat Toptani – az albán politikai élet „erős emberének” – lánya, Szadije Toptani lett.

¹⁹ „Az Est” 1938. február 10-i száma a „Daily Express” előző napi tudósítását idézte.

²⁰ A rövid riport 1973-ban „Látogatás egy királynénál” címmel a „Nemzetőr” című külföldi magyar lapban, majd az „Érdekes emberek” kötetben Zürichben is megjelent.

hercegnők,²¹ és a legjobb barátnő Teleki Kata segédkezett.²² Bár a Vadnay-féle beszélgetés során a királyné arról számolt be, hogy meglepődött kiválasztásán, a későbbi riportfilmben elejtett egyik megjegyzése, miszerint kettő évig tartott míg eljutott Tiranába, valamint Teleki Kata szerepvállalása a tiranai hajlandóság felmérésében kétségessé teszik, hogy Zseri konteszt váratlanul érték volna a bekövetkező események. A megismerkedés után az eljegyzés hivatalos bejelentésére az albán parlament január 31-i ülésén került sor. Előző este a király 50 személyes díszebédet adott, ahol Geraldine még mint magánszemély vett részt, bár ujján a szemtanúk szerint már ekkor briliánsgyűrű ragyogott. Miután az albán parlament az alkotmánynak megfelelően megadta az engedélyt a házasságra, „a nép leírhatatlan lelkesedéssel tüntetett a királyi palota és a menyasszony lakása előtt.”²³ A jeles alkalomra Horthy Miklós kormányzó is üdvözlő táviratot küldött, amelyre az albán király a következőképpen válaszolt: *„Melegen köszönöm azokat a jókívánásokat, amelyeket Főméltóságod részemre kifejezni méltóztatott. Erősen remélem, hogy a nemes magyar nemzet és országom között fennálló évszázados barátsági kapcsolatok még szorosabbra fognak válni. Legőszintébb jókívánásaimat nyilvánítom Főméltóságodnak személyes boldogságára és a dicső Magyarország felvirágzására.”*²⁴

A menyasszony az eljegyzést követő hónapokat Tiranában töltötte. Hogy napjai mivel és hogyan teltek, arról részben Dr. Hunyor Imre, a grófnő jogtanácsosának nyilatkozatából,²⁵ illetve a királyné későbbi beszámolójából értesülhetünk. Hunyor „Az Estet” arról tájékoztatta, hogy Zogu egy autót ajándékozott menyasszonyának és rendelkezésére bocsátott egy villát, kisebb udvartartással együtt. Az ebédet és vacsorát a jegyesek azonban nem a villában, hanem minden nap a királyi palotában fogyasztották el, ahol esténként a bálók és multságok sora követte egymást. Az ügyvéd szerint *„a király hallatlan szerelemmel és figyelmességgel övezi körül menyasszonyát, akinek fiatalsága és szépsége még a legzárkózottabb albán törzsfejedelmeket is meghódította. Az én kis Biedermayer bébim, így becézi a király menyasszonyát, akinek szobái valóságos rózsaerdők. Zogu király ugyanis minden nap óriási csokor vérvörös olasz rózsával kedveskedik menyasszonyának, akit mindenféle egyéb értékes ajándékokkal is elhalmoz.”*²⁶ Zogu állítólag Geraldine kedvéért azt is elhatározta, hogy magyar nyelvleckéket vesz, ennek érdekében pedig könyveket, szótárakat hozatott. A király amellet, hogy elkezdett magyarul tanulni, kitűnően beszélt németül, délutánonként munkája végeztével minden nap ezen a nyelven beszélgetett Geraldineval, de tudott törökül, arabul, egy kicsit franciául, és bár nem beszélt, de értette az olaszt is.

A leendő királyné napirendjéhez tartozott a reggeli katolikus mise, az albán nyelvtanulás, valamint Albánia történelmének és földrajzának tanulmányozása. Ez utóbbiakat minden nap gyakorolta, mivel „szerepét” nem eljátszani akarta, hanem rendkívül komolyan vette. Megszerette Albániát és az albánokat, akiknek kedvessége lelkesítette legjobban, és támogatni akarta férjét az ország helyzetének javításában. Albániáról és küldetéséről a grófnő így nyilatkozott: *„A sors most új hazát adott nekem, új hivatással, sok*

²¹ „Az Est” február 10-i közlése szerint a grófnő Magyarországon ismerkedett meg a király egyik húgával, aki meghívta Tiranába.

²² Vadnay Zsuzsa riportja szerint Geraldine fényképét a legjobb barátnő Teleki Kata mutatta meg az albán királynak, aki ezek után „az eredetét is látni kívánta”.

²³ Nemzeti Ujság, 1938. február 1.

²⁴ Az Est, 1938. február 4.

²⁵ Uo.

²⁶ Uo.

kötelességgel. Nagyon boldog vagyok. Boldoggá tesz az a tudat, hogy ezentúl sok jót fogok tudni tenni, és örömet szerezhetek másoknak.”²⁷ Ennek érdekében később maga is tárgyalt a miniszterekkel, fogadóóráin meghallgatta a hozzá érkező asszonyokat, akiknek igyekezett segíteni ügyes-bajos dolgaikban.

Hunyor február elején arról is tájékoztatta a magyar sajtót, hogy a király megbízott egy történészt az Apponyi család múltjának részletes feldolgozásával. Úgy tűnik Zogunak és az albánoknak is fontos volt annak bizonyítása, hogy az Apponyi familia elég előkelő a királyi családba való beházasodáshoz. Ennek megfelelően több albán lap foglalkozott Geraldine származásával, és megemlítették, hogy szinte Európa egész arisztokráciájával, többek között a Borghese és Salvati hercegi családdal is rokonságban állnak.²⁸ Külön foglalkoztak az Apponyiak magyar történelemben játszott kiemelkedő szerepével, a parlamentben pedig magasztalták a királyt, hogy olyan feleséget választott, aki a „legnemesebb nyugati kultúra megtestesülése”.²⁹

A király természetesen arról is gondoskodott, hogy Geraldine a bálokon és az előkelő társaságban a legdivatosabb ruhákban jelenhessen meg. Ennek érdekében egy hónappal az esküvő előtt lehetővé tette, hogy a grófnő számára ne csak Bécsből illetve a párizsi Chanell cégtől, hanem Budapestről a Förstner és Róth-féle szalonokból is kosztümöket, shortokat, kalapokat hozzanak. Geraldine sítúróját megszakítva tért vissza Tiranába, csak hogy minél előbb felpróbálhassa azt a 20 ruhát és nyolc kalapot, amelyért férje összesen 6800 pengőt fizetett. Az említett cégekkel folytatott tárgyalás során szóba került, hogy az esküvői ruhát Budapestről szállítják, majd úgy döntöttek Tiranában készítik el az Apponyi család brüsszeli csipkéinek felhasználásával.³⁰ Tudjuk azonban, hogy a drágakövekkel, gyöngyökkel és ezüsthímzéssel díszített hófehér szaténból készült menyasszonyi öltözéket, melyhez több méter hosszú uszály kapcsolódott, végül nem Tiranában, hanem Párizsban a Chanell állította össze.³¹

2. A királyi menyegző

Néhány héttel az előbb közöltek után, Tirana már az esküvő lázában égett. A fővárosba érkezett Geraldine édesanyja férjével együtt, a menyasszonyra nehezedő terhet a különböző feladatok átvállalásával pedig Apponyi Antal igyekezett csökkenteni. Szobát szerzett a vendégeknek, tárgyalt az újságírókkal, ő intézte a királyi udvarba érkező magyar komornyik ügyét, és ő szervezte meg a pesti Pertis cigánybanda utazását is. A komornyik mellett jelentős feladat hárult az Apponyi család főszakácsára Lakatosra, aki a lakodalmon a francia ételkülönlegességek elkészítésének volt a felelőse.³² A francia és bécsi ételek mellett a nászlakomára magyar specialitások is készültek.³³ „Az Est” tudósítása szerint ugyanis Zogu márciusban szerződést kötött a szabadkai Koncsek Antallal, akire a királyi udvar bácskai magyar konyhájának vezetését bízta.³⁴

²⁷ Az Est, 1938. március 27.

²⁸ Az Est, 1938. február 1.

²⁹ Az Est, 1938. február 12.

³⁰ Az Est, 1938. március 12.

³¹ Az Est, 1938. április 8.

³² Az Est, 1938. április 26.

³³ A bácskai ételeket a király állítólag a korábbi magyarországi tartózkodása alatt kedvelte meg.

³⁴ Az Est, 1938. március 10.

Hosszú készülődés után április 25-én végre megkezdődtek a három napig tartó esküvői ünnepségek.³⁵ A reggeli órákban megkoszorúzták a király édesanyjának sírját, majd 9 órakor a város polgármestere és 21 ágyúlövés nyitotta meg az eseményeket. Délután népünnepélyt tartottak a Szkander bég téren, este pedig Zogu fogadta az olasz király képviselőjében érkező bergamoi herceget, akit a Besa-rend szalagjával tüntetett ki. Ezután fogadás zárta a napot, amelyen Geraldine azúrkék estélyi ruhában, Zogu pedig főparancsnoki egyenruhában jelent meg.³⁶ Április 26-án délelőtt 14 párt adtak össze a városházán, Ciano gróf pedig megnyitotta az új tiranai repülőteret valamint a durazzói-tiranai út munkálatait, de katonai díszmenetre, tűzijátékra, díszvacsorára és a már szokásosnak mondható estélyre is sor került.³⁷

A királyi pár esküvője április 27-én délelőtt fél 11 órakor, a templomokban és mecsetekben tartott istentiszteletek után vette kezdetét. A menyasszony tanúja Apponyi Károly és Villáni Frigyes római magyar követ, a vőlegényé pedig Abid herceg és Ciano gróf volt. A szertartás végét 101 ágyúlövés jelezte, ezt követően a meghívottak díszbédén vettek részt. Az olasz külügyminiszter a házaspárnak ezüst műtárgyat, a Duce aranyozott bronzvázákat, az olasz király sárkányszobrot, Horthy Miklós pedig gyönyörű lipicai lovakat adott ajándékba. A szertartás emlékére pénzt vertek, illetve Geraldine és Zogu képmásával díszített bélyeget nyomtak.³⁸ A „Nemzeti Ujság” azt is közölte, hogy Zogu méltatta az albán-olasz barátságot és Mussolini albániai politikáját.³⁹ Az eddig említett események mellett egy szörnyű szerencsétlenség is történt. Április 30-án délután Formia közelében, az ünnepségeken részt vevő 15 személy – köztük Safer bey Vila római albán követ – a menetrend szerint közlekedő hárommotoros repülőgéppel a Valle Cupa hegynek ütközött. A személyzettel együtt összesen 19 ember vesztette életét.⁴⁰

3. Közös uralkodás, menekülés és hontalanság

Természetesen az esküvő után a magyar napilapok már kevesebbet foglalkoztak a királyi pár életével, mint korábban. A közös uralkodás egy éve alatt Albániával és főszereplőinkkel kapcsolatos híreket főleg 1938 nyarán, majd később 1939 tavaszán az olasz agresszióval kapcsolatosan közöltek.⁴¹

A viszonylag kevés cikk egyikeként látott napvilágot Ekrem Libohova albán külügyminiszter augusztusi nyilatkozata, aki Marienbadba utazása közben rövid időre Budapesten is megpihent. Ez alkalomból a Dunapalotában fogadta a „Nemzeti Ujság” munkatársát, akinek politikáról nem nyilatkozott, de felvázolta országának gazdasági állapotát, távlati terveit, és néhány szót szolt a királyné albániai életéről is.⁴² Ez utóbbival

³⁵ Érdekességként lehet megemlíteni Aigner László közlése alapján, hogy a magyar zászlók helyett is olasz lobogókat használtak díszítésként. Aigner szerint egyedül Geraldine édesanyjának erkélyén lengett Tiranában valódi magyar trikolor.

³⁶ Nemzeti Ujság, 1938. április 27.

³⁷ Az Est, 1938. április 27.

³⁸ Nemzeti Ujság, 1938. április 28.

³⁹ Mindehhez hozzátehetjük Ciano gróf naplójában található feljegyzése alapján, hogy a külügyminisztert – és ezzel együtt valószínűleg az olasz legfelsőbb vezetést is – már a lakodalom napjaiban foglalkoztatta Albánia megszállásának gondolata.

⁴⁰ Népszava, 1938. május 3.

⁴¹ Aigner László „Az Est” kiküldött tudósítója, Albániáról 1938 júniusában hosszabb riportsorozatot közölt.

⁴² Nemzeti Ujság, 1938. augusztus 10.

kapcsolatban jegyezte meg, hogy a királyné első nagyobb tevékenységeként árvaházat építtetett az elhagyott gyermekek számára, mivel elsősorban az ország szociális helyzetének és a népesség életkörülményeinek javítását viseli szívéen. A külügyminiszter beszámolójából az is kiderült, hogy a nyarat Geraldine férjének és udvarhölgyeinek társaságában Durazzóban, tengerparti villájukban töltötte.

Még ugyanezen hónap végén, augusztus 29-én újabb ünnepsorozat vette kezdetét a királyság kikiáltásának 10. évfordulója alkalmából. A négy napig tartó rendezvénysorozat keretében többek között emléktáblát helyeztek el Zogu király szülőházán Burgayetben, lerakták a nemzeti stadion alapkövét és új rövidhullámú rádióállomást avattak fel.⁴³ Természetesen mindenütt méltatták a királyt, nagyszabású vacsorákat tartottak, hangversenyeket és kiállításokat rendeztek, de az események fénypontját a képviselőház elnökének a Szkander bég téren tartott, szeptember 1-én 9 óra 12 perckor kezdődő beszéde jelentette.⁴⁴

Hosszabb idő után, mintegy fél év múlva, 1939 februárjában újabb érdekes cikk jelent meg a királyi családdal kapcsolatban. Természetesen ekkorra már Magyarországra is eljutott a hír, hogy Geraldine állapotos, ezért két mesterember, Kisdaróczy András és Horváth János babakocsit készített a leendő trónörökös számára. Műhelyük első darabját, mely a legmodernebb technikával készült, így jellemezték a „Nemzeti Ujságban”: *„A királyi babakocsi nyolcszoros rugózása, golyóscsapágyas, gumiabroncsos kerekei a leglágyabb mozgásról gondoskodnak. Úgynevezett kontralemezektől készült vázát kívülről vattába ágyaszták és galambszürke vízhatlan bergamol-vászonnal vonták be. Elől csomagtartó illeszkedik a sárhányók fölé és két oldalt az albán királyi címer ragyog. Külön érdekessége és egyben remek újítása a kocsinak a celluloid ablakokkal ellátott gördülőtető, amely kilincsre jár és óvja a kisedet az esőt, a forró napsütés és a szél ellen.”*⁴⁵

A gyermek aki számára a babakocsi készült, 1939. április 5-én hajnali 3 óra 30 perckor látta meg a napvilágot, és a Leka nevet kapta.⁴⁶ A trónörökös érkezését a legünnepélyesebb alkalmakkor szokásos 101 ágyúlövés adta tudtul. A „Magyar Nemzet” tudósítása nem sokban különbözött a már korábban közölt ünnepi események „koreográfiájától”. A nép az utcára vonult és éltette a királyi párt, a rádió bejelentette az örömhírt, felcsendült a himnusz, „hazafias tüntetések zajlottak” és „mindenkin leírhatatlan lelkesedés lett úrrá”.⁴⁷ Az öröm azonban nem tartott sokáig.

1939. április 7-én Olaszország megkezdte Albánia megszállását.⁴⁸ A „Magyar Nemzet” ezen a napon angol források alapján közölte, hogy Olaszország március 8-án az olasz-albán szövetségi szerződés megerősítését ajánlotta Albániának, de a tárgyalások során

⁴³ Ekrem Libohova beszámolója szerint, Albánia telefonvezetékek hiányában a külföldi államokkal is rádión keresztül tartotta a kapcsolatot.

⁴⁴ A beszéd kezdetének pontos idejét az indokolta, hogy az albán nemzetgyűlés a független királyságot 1928. szeptember 1-én 9 óra 12 perckor kiáltotta ki.

⁴⁵ Nemzeti Ujság, 1939. február 23. Szintén ezen a napon jelent meg azonos témájú cikk „Az Est” lapban, „Gyermekocsit küldött ajándékba Geraldine albán királynénak két budapesti kisiparos” címmel.

⁴⁶ Egy nappal korábban, április 4-én született Apponyi Virginia és férje Baghy András leánya.

⁴⁷ Magyar Nemzet, 1939. április 6.

⁴⁸ Ezen a napon a „Giornale d’ Italia” azt a nyilvánvaló képtelenséget közölte, hogy Zogu maga kérte a védelmet és Albánia egyes pontjainak megszállását. A cikk szerint állítólag az olaszok attól tartottak, hogy az albán fél az olasz csapatokat is fel akarja használni egy esetleges Jugoszlávia elleni támadásra, hogy ezáltal az olasz-jugoszláv viszonyt megzavarja. Végül az albán fél további „sötét intrikái” kényszerítették ki a beavatkozást. Sokkal realisabb cikket közölt a „Popolo d’ Italia”, mely azt fejtegette, hogy háború esetén Olaszország számára kulcsfontosságú stratégia érdek az adriai térség, de főleg Albánia birtoklása.

„bizonyos nehézségek merültek fel”.⁴⁹ A helyzet április 5-én fordult igazán komolyra, miután az albán kormány visszautasította az olasz követelések egy részét.⁵⁰ Mindehhez azonban hozzátehetjük, hogy április első napjaiban még mind albán, mind olasz hivatalos körökben cáfolták azt a külföldre már kiszivárgott hírt, hogy Olaszország be akarná kebelezni Albániát.⁵¹

Április 9-én mire a megszállás befejeződött, a világ közvéleménye előtt is nyilvánvalóvá vált, hogy Albánia agresszió áldozata lett. A lapok már az intervenció részleteit is közölték. Ezek szerint nagypénteken, vagyis április 7-én hajnalban, hadihajók fedezetében, az olasz csapatok Santa Quaranta, Valona, Durazzó és St. Giovanni du Medua városában megkezdték a partraszállást a légierő „A” hadtestének támogatásával. A királyhű albán csapatok egy része ellenállást fejtett ki, és hogy az olasz csapatok gyors előrenyomulását megakadályozzák, felrobbantották a Durazzó-Tirana útvonalon található Shajk folyón átívelő hidat is.⁵² Eközben a délutáni órákban még Zogu király utasítása alapján küldöttség érkezett az olasz támadó erőket vezető Guzonni tábornokhoz, hogy tárgyalásokat kezdeményezzen időnyerés céljából. Április 8-án reggel 5 órakor Zogu rádióbeszédben jelentette be, hogy az olasz fél követeléseit Albánia szuverenitását akarták megszüntetni, és felszólította népét az ellenállásra.⁵³

Apponyi Geraldine még április 7-én Görögországba távozott, hogy gyermekével az albán-görög-macedón határ közelében lévő Florinában keressen menedéket.⁵⁴ A körülbelül 250 kilométeres, a hegyeken átvezető út során, a gyengélkedő királyné autóját személyes sofőrje Bárany József vezette, míg gyermeke egy másik teherautón utazott. A királyné meneküléséről így számolt be személyi titkárnője „Az Estnek”: *„A haját lekötöttük fátyollal. A király bundáját adtuk rá, mert az melegbb volt az övéinél. Aztán két matracot fektettünk a királyné autójába és megpróbáltuk félig-meddig kényelmesen elhelyezni. Őt csak az izgatta, hogy a kisfiát a másik autón kellett vinni. Aztán jött az út, Hegyen-völgyön át... A görög határon olvadt a hó a hegyeken. Az autók csak bukácsolva tudtak haladni. Florinában meg kellett állni, hogy a királyné táplálja a kisfiát.”*⁵⁵

Rövid pihenés után Geraldine és Leka Larisszába utazott, ahol a helyi kórházban ápolták őket.⁵⁶ Ezekben a napokban Zogu király hollétére vonatkozóan ellentétes hírek jelentek

⁴⁹ Magyar Nemzet, 1939. április 7.

⁵⁰ Népszava, 1939. április 7.

⁵¹ A magyar újságcikkek alapján úgy tűnik, a várható eseményekkel kapcsolatosan a jugoszláv kormány volt a legjobban értesült. Április 6-án a párizsi és londoni albán követség közleményben cáfolta, hogy a tárgyalások során Albánia olyan pontokat fogadott volna el, amelyek szuverenitását megkérdőjelezhetnék.

⁵² A témával foglalkozó szerzők egy része az albán ellenállást nem említi. A korabeli újságcikkek valamint a királynő visszaemlékezése alapján azonban nyilvánvaló, hogy az albán fegyveresek egy része megpróbálta lassítani az olasz támadás kibontakozását. A legkomolyabb ellenállásba a partraszálló tengerészkatona és gyalogosok Durazzóban ütköztek. A „Népszava” veszteséglistája szerint az olasz félnek a hivatalos közlés alapján összesen 12 halottja és 53 sebesültje volt. A fent említettekhez hozzá kell tennünk, hogy a tudósító talán az Erzeni folyón Shajk városnál átívelő hídra gondolhatott.

⁵³ Népszava, 1939. április 9.

⁵⁴ Nem csak propagandafogás, hanem valóban igaz volt a „Nemzeti Ujság” 1939. április 15-én megjelent azon tudósítása, miszerint a királynénak és gyermekének közvetlenül a szülés után nem kellett volna elhagynia az ország területét, mivel az olasz kormány a tiranai olasz követségen biztonságos körülményeket ajánlott fel számukra. A hírt később Apponyi Virginia is megerősítette.

⁵⁵ Az Est, 1939. április 23.

⁵⁶ Az Est, 1939. április 15.

meg. A lapok különböző közlései szerint, miután a király április 7-én a késői órákban elhagyta Tiranát, előbb valószínűleg Elbasanban tartózkodott,⁵⁷ majd Florinában vagy Larisszában találkozott családjával.⁵⁸ A már említett riportfilmben ugyanakkor Apponyi Virginia úgy emlékezett vissza, hogy a király 10 napig tartó küzdelem után Szalonikiben csatlakozott feleségéhez és kisfiához.⁵⁹

Albániában az okkupációval megkezdődött az olasz uralom időszaka, Viktor Emanuell az etióp császári cím mellé az albán királyi címet is felvette. A két ország perszónálunióra lépett egymással. Az említett események következtében pedig kezdetét vették főszerplőink görögországi, törökországi, franciaországi, angliai, egyiptomi majd ismételt franciaországi emigrációs évei.⁶⁰ Ahmet Zogu hosszantartó betegeskedés után 1961-ben halt meg Párizsban, ahol ezt követően fiát albán királlyá koronázták. Geraldine, férje halála után a családjával együtt Spanyolországba költözött. 1979-ben Lekát azzal vádolták meg, hogy spanyolországi birtokán kiképzőtábor működtet, ezért kiutasították az országból. Egyes hírek szerint a vietnami háború idején fegyverekkel kereskedett, és informátorként a CIA-nak is dolgozott.⁶¹ A spanyolországi boldog évek után a királyi család Dél-Afrikában tartózkodott, majd hosszú hontalanság után hazatért Albániába. Apponyi Geraldine 2002. októberében 87 évesen hunyt el egy tiranai kórházban. Fia és családja napjainkban is Albániában él.

4. Utóhang

Jelen feldolgozásban elsősorban a korabeli magyar sajtó alapján próbáltuk meg végigkövetni Apponyi Geraldine és férje közös életútját. Az „Ahmet Zogu fémjelezte korszak” ítélete az utókor szemszögéből erősen ellentmondásos. Egyesek ennek a korszaknak a despotikus vonásait emelték ki, mások a 20. század végi, nem éppen szilárd albán belpolitikai viszonyokhoz képest annak stabilitását helyezték előtérbe. Véleményünk szerint Zogu kormányzásának és uralkodásának időszaka érdekes kombinációja a múltból örökölt keleti, és a többek között Zogu modernizációs törekvéseivel, valamint Apponyi Geraldine hatásával összefüggő „nyugatról” átvett hagyományoknak. Úgy gondoljuk, Albánia (önálló) fejlődése szempontjából mindenképpen kedvezőbb lett volna a királyi pár hosszabb uralkodása, mint az olasz hódítás és a kommunista diktatúra időszaka.

Az albán királyra vonatkozóan állítólag Daladier mondta a következőket: *„Zogu egy visszataszító gengszter, az olaszok fizették, most meg elkergették.”*⁶² Az egykori francia

⁵⁷ Az Est, 1939. április 9.

⁵⁸ Nemzeti Ujság, 1939. április 12.; Az Est, 1939. április 11.

⁵⁹ Valószínűleg a király az említett görögországi települések mindegyikén találkozott családjával, időközben pedig többször elutazott, hogy az eseményeket közvetlenül befolyásolhassa.

⁶⁰ Több szerző és újságcikk is említi, hogy Zogu hatalmas vagyonnal, nemesfémekkel teli ládák sokaságával menekült el az országból, míg Apponyi Virginia visszaemlékezése szerint a király „mindössze” két zsák arannyal hagyta el Albániát. Az óriási összeg tekintélyes részét Zogu állítólag később pókerpartikon játszotta el. Valószínűleg azonban a vagyon nagyságára vonatkozóan Apponyi Virginia járhatott közelebb az igazsághoz. Leka Zogu ugyanis rendelkezésünkre bocsátotta Apponyi Geraldine végrendeletét, melyben korántsem szerepelt akkora összeg, hogy helyt adhassunk az amerikai B. J. Fischer adatainak, aki szerint Zogu és családja 100 zsák arannyal érkezett Egyiptomba.

⁶¹ Gárdos Miklós (1990): Magyar királyné a tiranai trónon. Maecenas, Bp., 247 p.

⁶² Uo.

miniszterelnök szavai arról tanúskodnak, hogy Európa „nyugati felén” még a képzett politikusok sem igen értették a Balkán és a balkáni ember – részben a viszontagságos múltból fakadó – „lelkületét”. Ahogy egy román politikus mondta egykor enyhe iróniával, Európa „keleti felén”, ha az ember életben akar maradni, nem engedheti meg magának az erkölcsösséget.

Apponyi Geraldine saját visszaemlékezése szerint is megpróbáltatásokkal teli, de boldog életet tudhatott maga mögött. 1997-ben, több mint 80 évesen, szellemileg frissen és készségesen válaszolt magyarul az őt a múltjáról faggató riporternő kérdéseire. A volt albán királyné úgy nyilatkozott, nagyon sajnálja, hogy előbb a kommunista diktatúra, majd a fizikai állapota miatt nem térhetett vissza hazájába, Magyarországra. Szavai alapján úgy tűnik, részéről nem csak patetikus kijelentés volt a csaknem fél évszázaddal korábban tett fogadalma, miszerint szívében sohasem fog elszakadni Magyarországtól.⁶³

1. kép: A királyi párról Vajda M. Pál által készített fénykép „Az Est” napilapból (1938)

Források:

„Apponyi Geraldine, az albánok királynéja” – magyar portréfilm, 1997. (A filmet a Magyar Televízió 2 műsorán, 2007. 02. 18-án sugározták).

Az Est 1938. és 1939. évi, lábjegyzetben meghivatkozott számai.

A Magyar Nemzet 1939. évi, lábjegyzetben meghivatkozott számai.

A Nemzeti Ujság 1938. és 1939. évi, lábjegyzetben meghivatkozott számai.

A Népszava 1938. és 1939. évi, lábjegyzetben meghivatkozott számai.

⁶³ Az Est, 1938. március 27.

Irodalom:

GÁRDOS M. (1990): Magyar királyné a tiranai trónon. Akadémiai Kiadó, Bp., 75 p.

HEARDER, H. (1992) Olaszország rövid története. Maecenas, Bp., 247 p.

SIPOS A. szerk. (1984): Világtörténelmi enciklopédia. I. kötet. Kossuth Könyvkiadó, Bp., 571 p.

SZLUHA M. (2003): Nyitra vármegye nemes családjai. I. kötet. Heraldika, Bp., 736 p.

VADNAY ZS. (1981): Látogatás egy királynénál. In: Érdekes emberek. Zürich. pp. 54-59.

Fokozódó török-kurd feszültség

A török parlament október közepén jóváhagyta (507 támogató szavazattal és mindössze 19 ellenszavazattal) a kormány kérését, hogy bevethesse az ország haderejét Észak-Irakban, az ott meghúzódó kurd lázadók ellen. „Törökország türelme fogytán van az iraki határvidéken ismétlődő kurd behatolásokkal kapcsolatban” – jelentette ki Abdullah Gül török államfő. Irak északi részén sok kurd él, és a terület az új iraki rendszerben komoly autonómiát élvez (Irak jelenlegi elnöke is kurd). Dzsalal Talabani iraki elnök a válság békés rendezése mellett állt ki, és jelezte, kész együttműködni a török hatóságokkal. Javasolta, hogy amerikai-iraki-török testület jöjjön létre az ügy rendezésére. Bagdad mellett Washington, Brüsszel, illetve az arab országok (Szíria kivételével) egyként ellenzik a török szándékokat. Bassár el-Aszad szíriai elnök úgy fogalmazott, hogy Szíria támogatja azokat a döntéseket, amelyeket a terrorizmussal és a terrortevékenységgel összefüggésben kell meghoznia a török kormánynak. Erdogan török kormányfő határozottan kijelentette, hogy Törökország és nem más fog dönteni egy esetleges észak-iraki katonai beavatkozásról. A török hadsereg a PKK ellen először 1995-ben 35 ezer katonával masírozott be iraki területre, 1997-ben pedig három nagyszabású offenzívát is indítottak. Ám hiába öltek meg néhány száz gerillát és semmisítettek meg pár tucat harcállást, a PKK-t nem tudták felszámolni.

V. T.

Koszovóban „a helyzet változatlan”

A koszovói nemzetközi összekötő csoport eredeti tervei szerint, az albán és a szerb félnek december 10-ig kellene a tartomány státuszának végleges helyzetére vonatkozóan megállapodást találnia. Ugyanakkor az érintettek kompromisszumtól való elzárkózó magatartása miatt, a rendezés esélyei az idő előrehaladtával mindinkább csökkennek. A „részben megbukott” Ahtisaari-terv után, az október 22-től Bécsben zajló tárgyalások során az összekötő csoport – az előzőre több elemében erősen hasonlító – újabb, 14 pontból álló tervezettel állt elő. Az eddigi információk szerint a pontok egyfajta köztes megoldásként a függetlenség kérdését nem érintik, ugyanakkor azt is kimondják, hogy Koszovó nem tagolódna be a szerb közigazgatás rendszerébe. A tartomány pénzügyi önállóságot kapna, a külkapcsolati ügyek és a határok ellenőrzésének joga azonban Belgrádot illetné meg. Bár az euroatlanti integráció útját Koszovó és Szerbia külön járná végig, léteznének olyan területek, amelyeket az együttműködés jegyében közös testületek koordinálnának. A német kormány a kiszivárogtatott információk szerint hajlandó a tartomány függetlenségének elismerésére, Oroszország pedig újabban erre az esetre vonatkozóan nyomásgyakorlásként Dél-Oszétia és Abházia önállóságának elismerésével fenyegetőzik. A bécsi tárgyalások november elején folytatódnak, bár annak fényében, hogy az albánok ragaszkodnak a tartomány függetlenségéhez, a szerbek pedig mindenképpen Szerbia területi integritását akarják megőrizni, a mindkét felet kielégítő megállapodásra igen kevés az esély.

K. M.

"Balkán tanulmányok" szakirányú továbbképzési szak

A képzés célja:

A "Balkán tanulmányok" szakirány annak a megváltozott feltételrendszernek a kihívásaira kíván választ adni, amelybe hazánk került az Európai Unióhoz történő csatlakozással, mely által a Balkán térség felé is új lehetőségek nyílnak meg. Napjainkban nemcsak országos szinten, hanem a régióban, illetve az önkormányzatoknál is jelentősen megnőtt az igény a nemzetközi viszonyokkal, a balkáni térséggel, valamint az ilyen jellegű kapcsolatokkal tisztában lévő szakemberek iránt.

A szak célja olyan multidiszciplináris tudással rendelkező szakemberek képzése, akik széles körű történeti, politológiai, nemzetközi gazdasági és jogi, biztonságpolitikai, területfejlesztési, interkulturális elméleti ismeretekkel rendelkeznek, miközben magas szintű nyelvi képességekre is szert tesznek. A képzés 4 féléves, amelyhez plusz 1 félévben szakirány választására is lehetőséget adunk. Jelenleg két szakirány indítását tervezzük: a **modern iszlám** és a **biztonságpolitika** szakirányokat.

A szak elvégzése után a térséggel kapcsolatos nemzetközi és hazai intézményeknél, a megyei és regionális közigazgatásban, a tömegtájékoztatásban, illetve nemzetközi kapcsolatokat is bonyolító egyéb szervezeteknél, intézményeknél nyelvi felkészült szakemberek segíthetik a balkáni térség Európához való kapcsolódását és minél sikeresebb integrációját.

A részvétel előfeltétele: Egyetemi vagy főiskolai végzettség

Az oklevélben szereplő szakirányú végzettség megnevezése: Balkán szakértő

Képzési idő: 4 +1 (szakirány)szemeszter (**Keresztféléves képzés**)

Végzés feltétele: Záróvizsga, melynek előfeltétele az óra és vizsgaterv teljesítése, szakdolgozat, egy idegen nyelvből C típusú középfokú államilag elismert nyelvvizsga és egy alapfokú C típusú államilag elismert nyelvvizsga a következő nyelvek bármelyikéből: bolgár, horvát, szerb, szlovén, román, török.

Jelentkezés: Jelentkezési lap visszaküldésével (január 15.)

Tandíj: 78 000 Ft/félév

További információ:

<http://balkancenter.ttk.pte.hu/>

PTE TTK Tanulmányi Osztály

Tel: 72/501-567

Kelet Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja

Bátori Gizella

Tel: 72/501-531 4486-ös mellék

e-mail: bgizella@gamma.ttk.pte.hu

**Dec. 10 – 11. 2007 Globális Terrorizmus Három Kontinens Szemszögéből
Pécs, Magyarország**

A konferencia célja a terrorizmus vizsgálata a tudományos intézmények és a tudósok által képviselt erősség – azaz a terrorizmust éltető és alakító szélesebb társadalmi, gazdasági és kulturális hatások elemzése – és a kormányzati és katonai szervezetek tapasztalatának ötvözésével.

További információ: <http://www.terrorism.feek.pte.hu>

**Dec. 28, 2007 – Dec. 31, 2007 2nd International Conference on History
Athens, Greece**

The conference will be held in downtown Athens, within walking distance of the Acropolis (Parthenon) and other historical sites of Athens.

Papers (in English) from all areas of history are welcome. Special sessions will be organized in the following areas: Ancient Greek and Roman History, Cultural History, Arts History, Economic, Political and Social History, Sports History (History of Olympic Games), History of Sciences, History of Philosophy, Intellectual History, Modern American History, Latin American History, African History, Asian History, European History, Personalities in Philosophy and History, Interactions of Civilizations (East-West & North-South), Historiography, Historic Preservation and the Future of Historical Studies.

Event website: <http://www.atiner.gr/docs/History.htm>

**Apr. 01, 2008 – Apr. 03, 2008 58th Political Studies Association Annual Conference
Swansea University, Swansea, Wales United Kingdom**

„Democracy, Governance and Conflict: Dilemmas of Theory and Practice“

Event website: <http://www.psa.ac.uk/2008/default.htm>

**Feb. 03, 2008 – Feb. 08, 2008 Conference on the Political Economy of International
Organizations**

Centro Stefano Franscini, Monte Verità, Ascona, Switzerland

The conference aims at bringing together economists and political scientists working on the political economy of international organizations, in particular the UN, the IMF, the World Bank, the WTO and the EU.

Event website: <http://www.cis.ethz.ch/events/PEIO>

**Dec. 03, 2007 – Dec. 04, 2007 Austria and south-eastern Europe Leaders' Roundtable
Vienna, Austria**

„Competition, integration, growth: challenges for Austria and its neighbours“

Event website:

http://www.economistconferences.com/roundtable/public/con_common.asp?rtid=1165&rtRegion=4&area=1

3. Moveast Nemzetközi Filmfesztivál, Pécs – 2007. 09. 30. – 10. 7.

Söjtöri Andor⁶⁴

37 versenyfilm, a FIPRESCI (Filmkritikusok Nemzetközi Szövetsége) debütálása, koncertek, prominens személyiségek, Pécs hamisíthatatlan hangulata. Ezeket kínálta idén a Moveast, a Pécsi Filmünnep utódja.

Egy egész évet tölthetnénk azzal, hogy filmfesztiválokra járunk. Ezért merül fel a kérdés, miért is látogassunk el pont a pécsi Moveast Nemzetközi Filmfesztiválra? Azért, mert ezen a filmes mustrán találkozhatunk Közép-, Kelet- és Délkelet-Európa elsőfilmes alkotásaival és további érdekes munkákkal is. Koncertek, találkozók, és előadások sorozata színesíti a fesztiválprogramot. A térség, illetve a térség filmjei iránt érdeklődők számára ideális választás a Moveast.

A fesztivál nehéz feladatot vállalt magára. A térség filmművészete ugyanis újabban kisebb figyelmet kap, mint korábban. Vagy csak látszólag? Az említett terület országainak külföldi reputációja nem általában, nemzetközileg véve rossz, hanem inkább hazai viszonylatban. A horvát, bosnyák, szerb filmek sorra kapják a nemzetközi elismeréseket. Mindezekről azonban nem kapunk megfelelő tájékoztatást. Ennek egyik fő oka az, hogy kevés az olyan szakember Magyarországon, aki hitelt érdemlően képes volna bemutatni és kommentálni a jugoszláv utódállamok kortárs filmművészetét. A másik ok pedig az, hogy filmes szaksajtónk sajnos inkább nekrológokkal tölti meg lapjait, mintsem a legújabb történésekkel, eseményekkel.

A Moveast remek kezdeményezése felvet néhány további kérdést. Utójátszó fesztiválként képes lesz-e valóban fontos szerepet betölteni térségünkben, ugyanis a konkurencia erős. A Szarajevói Filmfesztivál hasonló profilja mintha egy kicsit elszívta volna előlünk a levegőt. Nyilván más céllal indult a pécsi szemle, de pont a széles regionális fesztiválkínálat miatt lenne szüksége átgondoltabb műsorpolitikára, értőbb válogatásra.

A filmfesztivál keretein belül került megrendezésre a „Balkán a filmművészetben” című kurzus is. Az előadásorozatot figyelemmel kísérve megismerhettük a régió történelmi, földrajzi, politikai és kulturális viszonyainak legfontosabb vonatkozásait. Az órákat még annak ellenére is hasznosnak találtam, hogy az ismeretek megfogalmazása és átadása nem a filmekben keresztül történt. Mindez nem a remek meghívott előadók hibája, de talán mégis nagyobb hangsúlyt kellett volna fektetni a filmekre. Mindent összevetve azt gondolom, hogy kisebb-nagyobb szerkezeti változtatásokkal és némi nagyobb szakmai odafigyeléssel a fesztivál valóban egy regionális fontosságú eseménnyé válhat.

⁶⁴ ELTE-BTK, magyar nyelv és irodalom, filmtörténet-filmelmélet szak, 5. évfolyam.